

P R E F A Ț Ă

Acest al doilea volum de documente interne cuprinde:

1. *Documentele moșiilor M. S. Regelui.* Cele mai însemnate dintre ele sînt acelea, foarte multe și unele destul de vechi, care arată în ce chip s'a format din deosebite fășii rătășești marea moșie a Sloboziei Zorlenilor de lîngă Bîrlad. Cartoanele și volumele cuprinzînd actele moșiilor regale mi-au fost comunicate acasă, cu o încredere pe care, în bună parte din cauza tristului trecut al istoriografiei romîne de ieri, nu o arată totdeauna particularii ce posedă documente și țin, cu tot respectul lor pentru știință, să le poseadă și după comunicarea lor.

2. *Documentele D-lui P. P. Carp.* Ele corespund foarte bine hîrtilor Sloboziei-Zorleni. Din urmarea lor se vede același proces de formare a moșiei întinse din rătășiile mărunte, fărîme ale celei mai vechi proprietăți mari din Moldova. În aceste două Ținuturi:ale Țerii-de-jos, Tutova și Vasluiul, care au dat Principatului la sfîrșitul veacului al XVII-lea o nouă boierime, ageră, îndrăzneată și neastîmpărată — Costăcheștii, Racoviștii, Micleștii, Pălădeștii, Joreștii, Buhăieștii, Bogdăneștii, Cuzeștii —, împrejurările sînt cu totul aceleași, în veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea, de unde vin mai toate actele ce publicăm sau resumăm în această d'intăiu parte a cărții.

3. *Documente d-lui Ermil Pangrati.* Și colegul Pangrati se coboară din Cuzești, și hîrtilile sale sînt hîrtilile unei ramuri din familia Cuza, precum cele de supt 2) privesc mai mult familia Carp, iar acele ale Sloboziei-Zorleni vin de

la neamurile Scărlat, Bujoreanul, Costachi și Păladi. Legăturile între documentele cărpești ale Țibăneștilor și cele cuzești ale Golieștilor, Glodenilor, Crăciuneștilor și cum se mai cheamă petecele de pământ, de atâtea ori smulse, cumpărate și răscumpărate, moștenite și pierdute, în sfârșit dezbătute înaintea tuturor judecăților din țară, care se numărau în jurul acelor moșii, — sînt din cele mai strînse.

4. În Biblioteca Academiei Romîne se păstrează un enorm volum, mai puțin ferfenișos decît cum i s'ar ierta, după cîte schimbări de soartă a avut să îndure de cînd l-aŭ caligrafiat diacii de Cămară și de Vistierie ai lui Constantin-Vodă Mavrocordat, pînă ce și-a găsit definitivă odihnă în marele adăpost al urmelor trecutului nostru. Îl formează mai multe caiete, cusute la un loc, dintre care unele cuprind tot felul de acte de administrație, altele, rubrici numai ale acestora; cutare dă — ceia ce nu se mai poate găsi aiurea — rapoartele slujbașilor către Domn, cu care, după obiceiul de atunci, stăteau într'o patriarhală legătură nemijlocită; cutare altul cuprinde, pe cîteva luni de zile, răspunsurile, de sfaturi, îndemn și muștrare, ale Domniei, care se ceartă în tonul cel mai părintesc. Nu numai atît : s'aŭ legat în această condică, din care se străvede nemărgenita curiositate de om învățat a lui Constantin-Vodă Mavrocordat, foarte multe foii pe care s'aŭ însemnat *cărți* de ale Domnului de dăunăzi, Grigore Ghica — un mare număr din poruncile acestuia, care, el, de și un Țarigrădean bine crescut, trăia cu ziua și n'avea patimă pentru nici-un fel de condici —, de ale stăpînitorilor mai vechi, așa de vechi, în cît găsești, nu numai neasămănat de prețioase pagini din izvoare de socotelii ale secolului al XVII-lea, ci și *sureturi*, traduceri, din străvechi hrisoave ca ale lui Alexandru-cel-Bun, aduse la cunoștința Domnului prin cine știe ce judecată și răpede prinse la condică. În cît ni s'a transmis în slove din vechile zile ale neamului nostru, nu există o culegere mai întinsă și din care să poată răsări mai multă viață și lumină decît din această înfoiată și venerabilă cărțulie.

Academia Romîna a luat de curînd hotărîrea de a tipări treptat formidabilul material ce a strîns. Spun de la început

că publicații integrale ar încurca tot așa de mult pe cât ar ajuta. Sînt puține acte a căror fraseologie întregă să merite a fi redată, din cauza neobișnuitei lor însemnătăți. Celelalte cer regeste, adnotații și table, prin care ceia ce e folositor în cuprinsul lor să poată circula. *Condica lui Constantin Mavrocordat*, cu cele vre-o mie cinci sute de pagini în quarto ce are, s'ar prefaca la tipar în vre-o patru volume bu-nișoare. În locul lor — nu zic în așteptarea lor, fiind-că, în interesul economiei de timp a istoricilor viitorului, doresc din toată inima ca tipărirea condicii întregi să nu se facă nici odată — dau aici, cu o orînduire tipografică care permite să se cuprindă foarte mult material pe puțin spațiu nu mai puțin de 1703 acte pe pp. 209—451 din acest volum.

N'am jertfit nimic din ce avea interes supt aceste trei raporturi: politic, cultural și lingvistic. În orînduire, am ur-mat condica însăși, dar am scos de-o parte, pentru a le pune la sfîrșit, în ordine cronologică, documentele venite de la alți Domni decît alcătuitorul condicii. Aici am păstrat datele, pentru că ele-și aveaŭ folosul; le-am înlăturat fără părere de rău și de sigur fără pagubă pentru cetitorii inteligenți, atunci cînd ele n'ar fi servit decît ca să mărturisească față de urmași că s'a rupt mîna unui Țigan sau s'a îngăduit unui Armean să cumpere mațe de oaie pentru coarde de vioară, în 1741 și nu în 1742, în Ianuar și nu în Februar, la 21 și nu la 22.

5. Străduința, vrednică de o răsplată, pe care n'o va avea nici-odată, a unui singur om, fără timp de cercetări, fără mijloace, fără îndemnuri și ajutoare, a întemeiat în capitala celui mai minunat Ținut de moșneni din România, în Țirgul de pe Jiŭ al Gorjului, un bogat muzeu, care se îmbogățește zi de zi. D. Al. Ștefulescu, care a și tipărit multe docu-mente, în cele două cărți ale sale asupra Tismenei și Țirgu-Jiului și în deosebite reviste, a creat unica arhivă documen-tară a unui județ românesc.

În călătoria prin țară ce am făcut în vacanța cea mare a anului 1903, am trecut neapărat și pe la Țirgu-Jiŭ, și n'am găsit aici, cum mă puteam aștepta, rezistența prepuielnică a

omului care adună pentru a ascunde sau cel mult a tipări însuși, ci o deplină dispoziție de a îndatori și a împărtași. Astfel, în câteva zile am putut copia și resuma 320 de acte, mergînd de la 1501 până la 1833. Mulți vor pretui mai cu samă cele d'întăiu pagini, care dau regeste de documente vechi (în care însă ochii mei obosiți n'au prins în câteva casuri o dată care să mă lămurească la studiarea notelor mele, pe care, neputînd controla însumi, le-am lăsat cum erau, discutîndu-le apoi în observații); pentru mine însă partea cea mai prețioasă o formează actele nouă, pline de originalitatea colorată a vieții locale din acest unghiū ferit de infiltrații străine: nume, amănunte zilnice, datine.

6. Aveam de gînd să tipăresc tot în revista «Economia Națională» și unele registre de socoteli fanariote dintr'o vreme mai tîrzie, care ajungîndu-mă mai tîrziu la cunoștință, nu și-au găsit locul în *Documentele Callimachi*. Aici le pot da însă, cu o mai mare îngrijire științifică, și de aceia am făcut din ele capitolul IV al acestui volum. Cîteva persoane particulare, adecă mai mult d. George Popovici și d-ra Tatos, mi-au comunicat unele documente, care formează partea I din împărțirea *Acte diverse*. Copiile d-lui Popovici fac parte din archiva familiei Goian, și luminează un colț din vechea viață bucovineană.

*

Pe lîngă notele din josul documentelor dau la sfîrșitul cărții un mai mare număr de lămuriri, precum și scurte disertații și documente accesorii scoase din Biblioteca Academiei Romîne.

La capăt se va putea adăugi, peste vre-o lună-două, tabla de nume și lucruri a volumelor V și VI, la care lucrez acuma și care iea proporții mari, așa că n'a putut fi înfățișată în același timp cu această carte. Volumul VII e tipărit și el în parte și va cuprinde tot materiale interne. Abia mai tîrziu voi putea să dau dicționarul de instituții ce am făgăduit și care, dacă e să fie, trebuie să se înfățișeze pe cît se poate de complect și de trainic.

Cetitorii trebuie să-și amintească totdeauna că au a face cu

o colecție de materiale pentru istoria culturală. Ce se mai află, e numai pe alături, și aceia pentru mine are numai o valoare secundară. Ceî ce vor înțelege, vor prețui. Iar ceîlalți vor face bunăoară ce a făcut cutare genealogist la apariția volumului al V-lea. Iar colecția, independent de aprecierile neînțelegătoare și pătimăse, își va urma drumul înnainte, răspunzînd, pe cît stă în mijloacele mele, unei nevoi adevărate a studiilor istorice în starea de dezvoltare la care ele aū ajuns astăzi.

N. IORGA.
